

İŞÇİNİN SESİ

ÇEK-AL

Fabrikalardan
makine sesinden önce
İşçinin Sesi gelecek!

Türkiye Komünist Partisi
işçinin partisi!
Yıl:13, Sayı:339, 14 Ekim 1987

Bu sayımızda, "En büyük işçi sınıfı başka büyük yok" başlıklı çalışmanın beşinci bölümünü bazı kısaltmalarla yayınlıyoruz. Çeşitli önemli konuların araya girmesi nedeniyle yayınlanmasına iki sayı ara verdiğimiz çalışmanın bu bölümünde, Emine Engin yoldaşımız, kafa ve kol emeği, işçi aktif ordusu, işçi yedek ordusu gibi önemli konularda, Sovyet kitaplarında yıllardır doğru diye yazılan birçok değerlendirmenin tersini, ya da doğru olduğu halde yazılmayan birçok değerlendirmeyi, çoğuna hiç yorum katmadan Marks'tan aktarıyor. Gerek dünyada, gerek Türkiye'de işçi sınıfını sayıca az ve zayıf göstermeye yönelik çabalara karşı, bu sınıfın nasıl kocaman bir sınıf olduğunu göstermeyi amaçlayan bu çalışma kitabı olarak da yayınlanacaktır.

"En büyük işçi sınıfı başka büyük yok"

Emine Engin

Kafa ve kol emeği

Bundan önce, kolektif emekçiyi ele alırken, Marks'ın konuya ilişkin sözlerini aktarmıştık. Orada Marks, kafa ve kol emeğinin (bu "emek" emek-sermaye derkenki anlamda değil, herhangi bir iş anlamındadır) yollarının ayrıldığını ve ölümcül düşmanlar olduklarını söylüyordu. (Bakın Çek-Al II, İşçinin Sesi, sayı:334)

Buradaki düşmanlık ne anlama geliyor? Bu sözlerle Marks kol ve kafa işi yapan işçileri de birbirine düşman mı sayıyordu? O zaman işçi sınıfının kapsamına ya biri, ya ötekisi mi girecek?

Gerçekte bu soruların somut bazı alanlara ilişkin yanıtlarını daha önce gördük. Devlet memurlarına, menajerlere ilişkin söylediklerimiz buna örnektir. Ancak yine de bu soruları daha genel düzeyde yanıtlamak için konuya kısaca değinmek gerekiyor.

Düşmanlık neden?

İlkel toplumda üretim güçleri çok geri bir gelişme düzeyindeydi. Gereksinimlerini karşılamak için hemen hemen tüm toplum ürettiği katkıyordu ve üretilen ancak yetiyordu.

Üretim güçleri geliştikçe toplumun gereksinimleri için yeterli ürün, tüm toplum ürettiği katkıyla da üretilebilir duruma geldi. Başka bir deyişle ortaya bir artık-ürün çıkmaya başladı.

Tarihte bu, sömürü ilişkilerinin, sınıflı toplumun, devletin, ordunun ve bütün bunlarla bağlı olarak kafa kol emeği arasındaki ayrımın da temelidir. Bazıları kol emeğiyle üretim yaparken, bazıları kafa emeğiyle yönetmeye, sanatta, araştırmayla vb. ilgilenebilmeye başladılar.

Kır-kent ayrımı, kafa-kol emeği ayrımının ilk yansımasıdır. Kentler yönetim ve kültür merkezleri olarak gelişirken, kırlar bunun tam tersi uçta yer almışlar, yalnızca üretim yapmışlardır.

Önceleri kol emeği üretimle, kafa emeği üretim dışı alanlarla ilgiliydi. Ancak zamanla bu işbölümü üretim sürecinin kendi içinde de başgösterdi, kol ve kafa emeği ayrımı üretim sürecinde de belirdi.

Bu açıdan en çok ve en hızlı yol alan, hatta birçok alanda bunu başlatan kapitalizmdir. Toplumda işbölümü önceden de vardı ama işyerine işbölümünü ilk kez o getirdi. Kafa-kol emeği ayrımı işyerinin içine girdi. Böylece, kafa emeğiyle üretime

katılma kavramı yerleşti. Makinalı üretime ilk kez kapitalizm geçti. Makina, kafa emeğinin temsilcisi olarak üretim sürecinde belirdi. Ayrıca kapitalizm geneliyle işbölümünü hızla derinleştirdi.

Fazla ayrıntısına girmeden kapitalizmde ulaşılan duruma şöyle bir bakalım. Kafa emeği ne gibi işlevler yerine getiriyor? Bunun örneklerini daha önce görmüştük, ama şimdi daha genel değinelim.

Sömürücü sınıfın üretim alanı dışındaki yönetim işleri büyük ağırlığıyla kafa emeğine dayanıyor. Bunların bazıları devlet çerçevesi içinde, bazıları dışında kalıyor.

Yine doğrudan üretim alanının dışında kalan ve Marks'ın evrensel emek olarak nitelediği (K.Marks, Kapital, c.3, s.104) bilimsel araştırmaların bazı sonuçları önceleri teknoloji kanalıyla (neden "önceleri" dediğimize ilerde değineceğiz) kolektif emek alanına, yani üretime yansıtılıyor.

Nasıl yansıtılıyor? İşçinin daha çok artık-değer üretmesini, yani daha çok sömürülmesini sağlayan örgütlenmeler ve makinalar, üretim teknolojileri biçiminde. Başka bir deyişle, sermaye biçiminde!

Bilim de böylece giderek daha geniş bir parçasıyla karşımıza sermaye biçiminde çıkmaya başlıyor. Nitekim, Marks, bazı bilimsel buluşların daha 19. yüzyılda sermayeyle olan bağımlılığını şöyle dile getirmiş:

"1830'dan beri, işçi sınıfının ayaklanmalarına karşı salt sermayeye silah sağlamak için yapılmış buluşların oldukça geniş bir tarihini yazmak olanaklıdır." (K.Marks, Artık-Değer Teorileri, İng. basım, c.1, s.390)

Kapitalizmde işçi makinayı kullanmaz, sermaye olarak makina, işçiyi kullanır. Marks bunu da şöyle anlatmış:

"Tamamen biçimsel ilişki açısından bile, ... üretim araçları, emeğin maddi koşulları, ... emekçiye bağımlı görünmez, emekçi onlara bağımlı görünür. O onları kullanmaz, onlar onu kullanır. Sermaye emeği çalıştırır." (K.Marks, agy, İng. basım, c.1, s.390)

Sermayenin emeği çalıştırma sürecinde, yani üretim alanında yönetim de büyük ağırlığıyla kafa emeğiyle bağlıdır.

Böylece, makinalar vb. üretim

araçları, örgütsel biçimler, bilim ve hatta doğa güçleri, hepsi kapitalizmde sermaye olarak emeğin karşısına çıkıyor:

"...Toplumsal olarak gelişmiş emeğin biçimleri — kooperasyon, manifaktür (...), fabrika (...) — *sermayenin gelişme biçimleri* olarak görünür. Dolayısıyla, emeğin, toplumsal emeğin bu biçimlerine dayanan üretici güçleri — bunun sonucunda bilim ve doğa güçleri de — *sermayenin üretici güçleri* gibi görünür." (K.Marks, *agy*, s.390)

"...Doğa güçleri ve bilim, ... emekçilerin karşısına sermayenin *güçleri* olarak çıkarlar. Bunlar, birey olarak emekçinin hünerinden ve bilgisinden ayırdır — ve köken olarak onlar da emek ürünü oldukları halde — emek sürecine nerede girerlerse *sermayenin kapsamında* görünürler. Makinadan yararlanan kapitalistin bunu anlaması gerekmez. ... Ama *makinada* somutlaşan bilim, emekçiler açısından *sermaye* olarak görülür. Ve gerçekte ... *toplumsal emeğe* dayalı bu uygulamalar... yalnızca emeğin *sömürü araçları* olarak görünürler..." (K.Marks, *agy*, s.391)

Marks'ın anlatımı çok açıktır. Kafa emeğinin sonuçları üretim sürecinde sermaye olarak, onun sömürü araçları olarak işçinin karşısına çıkıyor. Aynı olgu toplum çapında da sömürü ilişkilerinin, devletin vb. simgesi olarak beliriyor.

Bir gövdede nasıl kafa kola emir verir, onu yönetirse, sermaye de ekonomik, toplumsal ve siyasal alanlarda kafa emeğine böyle bir işlev gördürüyor. Kafa ve kol emeği arasındaki düşmanlığın temeli kısaca ve kabaca budur.

Bu anlatılanlardan da anlaşılıyor ki ölümcül düşmanlık, kafa ve kol işçileri arasında değil, bildiğimiz, klasik iki uç, yani emek-sermaye arasındadır. Nasıl işçiyle makina arasında değil, makinayı sömürü için kullanan kapitalizm arasında düşmanlık varsa, genellikle kol-kafa emeği için de aynı geçerlidir.

Hangi açıdan sorun var?

Kapitalizmin kol ve kafa emeği arasındaki işbölümünü böyle derinleştirmesi, sınıfların bileşimini de kuşkusuz etkiler.

Sınıfların dedik, çünkü bu işbölümü burjuvazinin, küçük burjuvazinin içinde de yansır. Örneğin, birçok Sovyet kitabının evirip çevirip bir yere koyamadığı aydınlar, gerçekte bu işbölümünün varolan sınıflar içinde yansımalarının dikey toplamından başka birşey değildir. Burjuva aydını, küçük burjuva aydını ve işçi sınıfı aydını vardır. Genelikle aydınlar konumuz dışındadır. Ama şu konumuz açısından önemli ki işçi sınıfının da bileşimi etkilenmektedir. İşçi sınıfının da aydını vardır.

Herhangi bir işbölümü, farklı iş parçalarının farklı insanlara düşmesi demektir. Kafa kol emeği arasındaki ayrışma da işçi sınıfı içinde kiminin kafa, kiminin kol işi yapması demektir.

İşçi olup olmama yapılan işin içeriğiyle ilgili bir konu değildir. En başlarda tanım da verdik. Bu tanımda toplumsal üretim sisteminde tutulan yer ana ölçüttü. Dolayısıyla işçi yalnızca kollarıyla, çöpçü olarak da, yalnızca kafasıyla matematikçi olarak çalışabilir. Yeter ki üretim aracı sahibi olmasın, ücretli emekçi olarak çalışsın ve toplumsal zenginlikten

işgücünü satarak pay alsın. Kapitalist sistemde bu koşullarda yer tutan herkes, yaptığı işin içeriği ne olursa olsun işçidir.

Nitekim kafa işçisinin de işçi olduğunu Marks şu sözlerle anlatmış:

"Gerçekten de, şu, kapitalist üretim biçiminin karakteristik özelliğidir: O çeşitli emek türlerini, dolayısıyla kafa ve kol emeğini — ya da birinin ya da ötekinin ağır bastığı emek türlerini — birbirinden ayırır ve farklı insanlar arasında dağıtır. Ama bu, maddi ürünün bu insanların *ortak ürünü* ... olmasını engellemediği gibi, öte yandan bu insanların her birinin sermayeyle, ücretli emekçi ya da en üstün anlamıyla üretici emekçi ilişkisini de engellemez ya da değiştirmez. ..." (K.Marks, *agy*, s.411-412)

Marks burada üretim alanında çalışan kafa işçilerinden söz ediyor. Aynı mantık, öteki alanlarda çalışanlar için de geçerlidir. İşçi olup olmamayı belirleyen yapılan işin içeriği değil, içinde bulunulan ilişkinin niteliği olduğuna göre, ister mühendis, mimar, ister tercüman, araştırmacı vb. olsun, sermaye-emek ilişkisinin emek kutbunda yer alan herkes işçidir. Burada hiçbir sorun yoktur. Ancak kafa-kol emeği arasındaki ayrım, toplumsal gelişme ve onun önderi olan işçi sınıfı açısından çözülmesi gereken bir sorundur. Bunun üzerinde kısaca duralım.

Komünizm sınıfsız, devletsiz, siyasetsiz bir toplumdur. Bunun olabilmesi tüm bireylerin yönetebilir düzeye gelmesiyle, bu yoldan toplumun yönetilme gereksiniminin son bulmasıyla bağlıdır. Öte yandan, komünizm bilimsel bir toplumdur. Komünizmde bilimin uygulaması tüm bireylerin günlük yaşamına kadar inmek, bilim toplumsal ve bireysel bilinç olmak durumundadır. Bütün bunlar, kafa-kol emeği arasındaki ayrımın kalkmasını, insanlığın ulaştığı en yüksek gelişme düzeyinin birer bütün olarak her bir bireyde yansımaları gerektirir.

Kapitalizm, bu gerekliliği karşımanın hem önüne engeller çıkarır, hem nesnel temelini döşer, hatta ilk adımlarını atmaya başlar. Bunu anlatabilmek için kapitalizmde bilimin, makinalı üretimin yerine ve işlevine bir göz atalım.

Yukarıda bilimin sonuçları "önce-leri" teknoloji kanalıyla üretime yansıtılıyor dedik. Sonraları ne oluyor?

Marks'ın dediği gibi, "modern endüstri, ... bilimi, emekten ayrı bir üretim gücüne dönüştürür ve onu da sermayenin hizmetine sokar." (Marks, *agy*, c.1, s.361)

Burada Marks'ın "emekten ayrı" demesi, bilime yapılan harcamaların, işçi ücretlerinin oluşturduğu değişken sermayeden ayrı bir kalem olduğunu anlatıyor. Marks, kapitalizmin bilimi giderek doğrudan bir üretim gücüne dönüştürdüğünü söylüyor. Bu ne demektir?

Kapitalizmin makinalı üretime geçmesiyle, yani fabrika aşamasına girmesiyle, teknoloji denen yeni bir bilim dalı doğdu. Marks bunu şöyle anlatmış:

"(Modern endüstrinin—İ.S.) izlediği ilke, her süreci, onu oluşturan hareketleri insan elinin yapabileceği olasılığını hiç dikkate almadan, onun bileşkeni olan hareketlere indirgeme ilkesi, yeni modern teknoloji bilimini yarattı. Çeşitli, görünüşte birbirleriyle bağlı olmayan ve şaşırtıcı endüstriyel süreçler, böylece, belli yararlı sonuçlara ulaşmak için, doğal bilimin

bilinçli ve sistematik uygulamasına dönüşmüş oldu." (K.Marks, *Kapital*, İng. basım, c.1, s.486)

Bilimin, üretim gücüne dönüşme süreci böyle başladı. Bu aşamada, bir yandan geneliyle bilimsel araştırma sürerken, öte yanda teknoloji bilimi, bazı bilimsel sonuçları endüstriye uyguluyor, bilimle endüstri arasında bir kanal oluyordu. Giderek tüm bilimsel araştırmanın endüstriye doğrudan bağları geliştirdi. Bunun somut anlamını şöyle anlatabiliriz.

Önceleri bilim olguların, süreçlerin nedenlerini buluyordu. Teknoloji bu bulgulardan *nasıl yapılır* sorusunun yanıtlarını alıp uyguluyordu. Giderek nedenler ile nasıllar birbirinden ayrılmaz duruma gelmeye başladı. "Nasıl"ı uygularken sorun çıkıyor, anında "neden" sorusunu soruyorsun ve anında yanıtını bulup yeniden "nasıl"ı yansıtıyorsun. Bunun gibi, artık "neden"leri sorarken daha baştan "nasıl"ların gereksinimlerini dikkate alıyorsun.

Buraya dek anlatılanlardan modern endüstrinin üretimi nasıl giderek artan ölçüde bilimselleştirdiğini gördük. Şimdi de bunun çelişkili toplumsal işleyiş ve etkilerine ilişkin olarak Marks'ın dediklerine bakalım:

"Modern endüstri, bir sürecin varolan biçimini asla sonul olarak görmez ve ele almaz. Dolayısıyla, bu endüstrinin teknik temeli devrimcidir, oysa önceki tüm üretim biçimleri özünde tutucuydu. O, makina, kimyasal süreçler ve başka yöntemler yoluyla, yalnızca üretimin teknik temelinde değil, emekçinin işlev-

Komünizm bilimsel bir toplumdur. Komünizmde bilimin uygulanması tüm bireylerin günlük yaşamına kadar inmek, bilim toplumsal ve bireysel bilinç olmak durumundadır. Bütün bunlar, kafa-kol emeği arasındaki ayrımın kalkmasını, insanlığın ulaştığı en yüksek gelişme düzeyinin birer bütün olarak her bir bireyde yansımaları gerektirir.

lerinde ve emek sürecinin toplumsal bileşimlerinde de sürekli değişiklikler getirir. Böylece aynı zamanda toplumdaki işbölümünü de devrimcileştirir ve durmadan, yığınla sermayeyi ve çalışana üretimin bir dalından bir başkasına gönderir. Ama eğer modern endüstri, doğası nedeniyle emek çeşitliliğini, işlev akışkanlığını, emekçinin evrensel mobilitasını gerektiriyorsa, öte yandan da kapitalist biçimiyle, eski işbölümünün kemikleşmiş ayrıntılarını yeniden üretir.

"Modern endüstrinin teknik gereklilikleriyle, onun kapitalist biçiminin top-

lumsal karakteri arasındaki bu mutlak çelişkinin, emekçinin durumundaki her türlü sabitliği ve güvenliği nasıl kaldırdığını, emekçiyi nasıl, emek aletlerini geri alarak geçim araçlarını elinden kapmakla ve ayrıntı-işlevini durdurarak onu gereksiz kılmakla tehdit ettiğini gördük. Bu zıtlığın, nasıl öfkelerini o gudubetin, her zaman sermayenin emrinde olabilsin diye sefalet içinde tutulan endüstri yedek ordusunun yaratılmasıyla, durmadan işçi sınıfı içinden insan kurban edilmesiyle, işgücünün en pervasızca harcanmasıyla ve her ekonomik gelişmeyi toplumsal bir afete dönüştüren toplumsal bir anarşinin neden olduğu yıkımla çıkardığını da gördük. Bu olumsuz yanındır.

"Ama eğer bir yandan, bugün iş çeşitliliği kendini olağanüstü güçlü bir doğa yasası gibi ve her noktada dirençle karşılaşan bir doğa yasasının körçesine yıkıcı hareketiyle dayatıyorsa, modern endüstri, öte yandan, afetleri yoluyla, iş çeşitliliğini, dolayısıyla emekçinin çeşitli işler için uygunluğunu, dolayısıyla onun çeşitli yeteneklerinin olabilen en büyük ölçüde gelişmesini üretimin temel bir yasası olarak kabullenme gerekliliğini dayatır. Üretim biçimini bu yasanın normal işleme için uyarlamak toplum için bir ölüm-kalım sorunu olur. Gerçekten, modern endüstri, ölüm cezasıyla toplumu, bugünün, tek ve aynı ıvır zıvır işlemleri yaşam boyu yinelemekten sakatlanmış ve böylece salt bir insan parçasına indirgenmiş ayrıntı-işçisinin yerine, çeşitli emeklere uygun, üretimin her değişimini yüzlemeye hazır ve yerine getirdiği toplumsal işlevler, kendi doğal ve edinilmiş güçlerine özgür gelişme ufku açan birer biçimden başka birşey olmayan, tam gelişmiş bireyi geçirmeye zorlar." (K.Marks, *agy*, s.487-488) (Anlayış kolaylığı açısından, fikirleri tasnifleme için paragraflara biz böldük.)

Marks, modern endüstrinin teknik gereklilikleriyle onun taşıdığı kapitalist damga arasındaki çelişkinin hem olumsuz, hem olumlu sonuçlarını çok güzel anlatmış. Bunlardan da çıkıyor ki, her ekonomik ilerlemeyi toplumsal bir afete dönüştüren kapitalizm, bir kör doğuşu içinde, yine de kafa-kol emeği ayrımının kalkması için gerekli nesnel temelini döşüyor. Hatta, bu ayrımı bir yandan yeniden üretirken, öte yandan gündemden kaldırmaya doğru gidiyor.

Ancak yine anlatılanlardan çıkıyor ki, bu sorun kapitalizmin çelişkili doğası içinde tam çözülemez. Kafa kol emeği arasındaki ölümcül düşmanlık, devrimle sermayenin egemenliği öldürülmedikçe tam giderilemez. Ölümcül düşmanlık giderildikten sonra hâlâ arta kalan farklılıklar ise, komünizmin, zaten en önemli işlevi kapitalizmin artıklarını temizlemek olan birinci aşamasının gündeminindedir.

Tarihin bu gidişine bizim şimdiden yapabileceğimiz katkı, kafa işçisini işçi saymayarak kol ve kafa işçisini birbirinden koparan görüşleri sergilemek, böylece kol ve kafa işçilerinin işçi örgütlerinde birliğini pekiştirmek, birbirlerinden öğrenmelerini, birbirlerini tamamlamalarını kolaylaştırmaktır.

İşçi aktif ordusu - son bir nokta ve özet

İşçi sınıfının kapsamını ele alırken, buraya dek, Marks'ın işçi aktif ordusu dediği, işte çalışan işçilerin çeşitli kesimlerini tasnifleyerek kabaca sıralamaya çalıştık. Bir sonraki bölümde

işçi yedek ordusunun, işçi ailelerinin konumuna bakacağız. Buna geçmeden işçi aktif ordusu hakkında son bir noktaya değinmek ve bir özet yapmak istiyoruz.

Değirmek istediğimiz, evde çalışan işçilerin durumudur. Türkiye'de oldukça yaygın olan ve alan değiştirerek giderek de yayılan evde çalışma, uzun süre yarı-feodallığe, feodal kalıntıya örnek getirildi. Bu nedenle, bu konuyu bir cümleyle geçmeyip üzerinde kısaca durmak istedik.

Eskiden evde çalışma (domestik endüstri) doğal köylü ekonomisiyle, zanaatkarlıkla, çiftçilikle vb. bağlıydı. Kapitalizm geliştikçe bu durumu değiştirdi, evleri de atölyelerin, fabrikaların birer dış departmanı, bölümü durumuna soktu. Bunu Marks şöyle anlatmış:

"(Fabrika sisteminin gelişmesiyle — İ.S.) ... Kollektif emekçinin kapsamında radikal bir değişme olur, birbiriyle bağlantılı olarak çalışan insanlar değişir. Manifaktür döneminin (yani henüz makinalı üretimin yapılmadığı dönem— İ.S.) tersine, işbölümü artık olabildiği yerde, kadınların, tek sözle, ... ucuz emeğin çalıştırılmasına dayandırılır. Durum yalnızca, makina kullansın ya da kullanmasın, tüm büyük ölçekte üretimde değil, aynı zamanda, ister çalışanların evlerinde ister küçük atölyelerde yürütülsün domestik endüstri denen alanda da böyledir. Bu modern domestik endüstri denen alanın, eski moda ... domestik endüstriyle adından başka hiçbir ortak yanı yoktur. O eski moda endüstri artık fabrikanın, manifaktürün (yani makinasız üretim yapılan işyerleri — İ.S.), ya da deponun dış bir departmanına dönüştürülmüştür. Sermaye, büyük yığınlarla bir noktaya topladığı ve doğrudan kumanda ettiği, fabrikada çalışanlar, manifaktür işçileri ve el sanatkarlarının yanı sıra, bir başka orduyu daha görünmez ipliklerle harekete geçirir: Domestik endüstride çalışan, büyük kasabalarda yaşayan ve ülkenin tüm yüzeyine de dağılmış olan işçiler." (K.Marks, *agy*, s.461)

Marks bundan sonra İngiltere'de evlerde dantel ve hasır ören işçilerin akıl almaz derecede kötü koşullarını anlatıyor. Ancak, diyor, kapitalistler arası pazar kavgasında bu koşulları daha da kötüleştirerek malı ucuzlatmanın olanaksızlığından, buralara bile makina girmeye başladı. Domestik endüstrinin terzilik, şapkacılık, ayak-kabcılık gibi çeşitli dallarını birden etkileyen ve aynı zamanda tek başına kullanılabilen bir makina olarak da dikiş makinasını örnek veriyor. (K.Marks, *agy*, s.471-474)

Engels'in *Konut Sorunu*'nda, Lenin'in *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi*'nde söylediklerinden de daha birçok örnek getirilebilir. Aynen işçi konumunda olup, sermaye için evde üretim yapanlar da işçi sınıfının ayrılmaz parçasıdır.

Üstelik bunlar, evde üretim yaparak kapitalistin yüklenmesi gereken bazı masrafları da kendileri yüklenmiş olurlar. Aldıkları düşük ücret düzeyiyle geçinebilecek kadar parayı biraraya getirebilmek için gece gündüz, çoluk çocuk çalışırlar. Bunlardan üretici alanlarda çalışanlar, Marks'ın da vurguladığı gibi, kocaman bir artık-değer üretirler. Yani evde çalışan işçilerin bir bölümü yalnızca işçi değil, üretici emekçilerdir.

Ev işçilerinin de işçi sınıfının parçası olduğunu vurguladıktan sonra, şimdi kısa bir özet yapabiliriz.

İşçi sınıfının üretici emekçi olan ve

olmayan kesimleri vardır.

Üretici emekçi olanlar artık-değer yaratan alanlarda çalışanlardır. Bu alanlar, imalat, madencilik (taş ocakçılığı dahil), ulaşım, haberleşme, enerji, eğitim, sanat, bilim, yayıncılık, eğlence, otel-lokanta gibi, mal ve hizmet üreten çeşitli alanlardır.

Bu alanlarda çalışanların tümü kollektif olarak artık-değer üretir, kollektif emekçiyi oluştururlar. Kollektif emekçinin içine, kol-kafa emeği ayrımı yapmadan, işçi konumunda olan ve dolayısıyla artık-değer üretimine katkı yapan mühendisler, araştırmacılar, menejerler vb. (hepsi değil, yalnızca artık-değer üretenler) de girer. Öte yandan işyeri ayrımı yapmadan evde ya da fabrikada çalışanlar da girer. Yeter ki işçi konumunda olsunlar, kendileri işgücü değerinin karşılığı bir ücret alsınlar, sermaye için artık-değer yaratsınlar.

Üretici emekçi olmayan işçiler artık-değer yaratmayan, ya da artık-değer yaratsa bile, kapitalist sistemin *sistem olarak* bazı gerekliliklerini karşılayan, bazı ekonomik, toplumsal bozukluklarını tamir eden alanlarda çalışan işçilerdir. Artık-değer yaratmayan alanlar ticaret, muhasebe, bankacılık, sigortacılık, reklamcılık, sekreterlik gibi alanlardır. Bunlara bir de işgücünün sermayeyle değil gelirele değiştirildiği hizmet dalları katılır. Kapitalist sistemin sistem olarak gerekliliklerini karşılayan, ya da bozukluklarını gideren alanlar ise para basma, tamir (düzenli bakım değil), depolama, soğutma, ambalajlama, sağlık, hukuk, devlet memurluğu gibi alanlardır.

**“...Emekçiler ...
sendikalar vb.
aracılığıyla,
çalışanlarla işsizler
arasında düzenli
işbirliği örgütlemeye
kalkıştıkları anda,
sermaye ve onun
dalkavuşu olan
siyasal ekonomi,
'ebedi' ve 'kutsal'
arz ve talep yasası
çığneniyor diye
bağırmaya başlar.
Çalışanlarla işsizlerin
her beraberliği bu
yasanın 'ahenkli'
işleyişini bozar.”**

Bu alanlarda çalışan işçiler üretici emekçi değildirler ama bu onların işçi sınıfı içinde olmadıkları anlamına gelmez. Kafa-kol emeği, evde işyerinde çalışma ayrımı yapmadan, bunların hepsi, işçi sınıfının üretici olmayan kesimlerdir. Bu kesimi de kendi içinde ikiye ayırmak olanaklıdır.

Biri, işgücünü sermayeyle değişen, ötekisi, işgücünü özel gelirele ya da kamu geliriyle değişen işçilerdir. Bu işçilerin hepsi, kapitalist yeniden üretim sürecinin içindedir ve sömürülmektedir. Dolayısıyla bunların hepsi

hiç kuşkusuz işçidir.

Ancak, üretici olan, olmayan tüm işçiler arasında, işçi sınıfının en tipik özelliklerini taşımak, sermayeyle emek arasındaki ölümcül düşmanlığı en canlı ve açık olarak yaşamak açısından bir sıralama yapacak olursak, üretici işçileri en başa, üretici olmayıp ama işgücünü sermayeyle değiştiren işçileri ikinci sıraya, yine üretici olmayıp ama geliriyle değişen işçileri ise en sona koymak gereklidir. Böyle bir sıralama yapılabilir ve yapılmalıdır. İşçi sınıfı içinde daha başka tasniflemeler de yapılabilir. Yeter ki, bütün bu kesimlerin işçi sınıfının kopmaz ayrılmaz parçası olduğu unutulmasın.

Şimdi işçi sınıfının, aktif ordusunun dışında kalan işsizler, emekliler, işçi aileleri gibi kesimlerin konumuna geçelim.

İşçi yedek ordusu

İşsizler de mi işçi sınıfı içinde? Devasa işçi ordusunun sonu bir türlü gelmiyor. Evet, işsizler de işçi sınıfı içindedir.

“İşçi sınıfı nedir?” başlıklı bölümde sınıf tanımı vermiştik. Buna göre ana ölçütün toplumsal üretim sisteminde tutulan yer olduğunu söylemiştik. Bu ana ölçütün de üç ayrı ölçütü olduğunu belirtmiştik. Kapitalizmde bu üç ölçüt şöyleydi. Üretim aracı sahibi olup olmamak, emeğin burjuva örgütlenmesi olan ücretli-emek içinde yer alıp almamak, toplumsal zenginlikten hangi konumdan ne kadar pay almak.

Öncelikle şunu belirtelim ki, “toplumsal üretim sisteminde tutulan yer”, ille de fiilen üretimin içinde tutulan yer anlamına gelmez. Üretim sisteminin çarkları dönerken, üretime katılarak ya da katılmayarak, geneliyle ne gibi bir işlev görüldüğünü anlatır. Yani bundan hareketle, “işsiz üretim yapmıyor, o zaman toplumsal üretim sisteminde yer tutuyor mu” diye bir soru sormak doğru olmaz. Dolayısıyla doğrudan öteki üç ölçüte geçelim.

İşsizler açısından bunlara bakalım. Açıktır ki işsiz üretim aracı sahibi değildir. Yine açıktır ki toplumsal zenginlikten, değil sömürücü konumdan çokça bir pay almak, hiç pay alamamaktadır. Bunlarda sorun yok. İşsiz ücretli emek örgütlenmesi içinde midir? Yanıtlanması gereken asıl soru budur.

Marks işsizlik denen olgunun ortaya çıkış nedenlerini şöyle anlatmış:

“Toplam sermayenin büyümesiyle, onun değişken parçası... da artar ama bu artış sürekli azalan bir orantıda olur. ... Daha fazla sayıda emekçiyi emmek ya da hatta, eski sermayenin sürekli dönüşümünü hesaba katarak, halihazırda işlev görenleri çalışıyor tutmak için gereksinim duyulan yalnızca toplam sermayenin daha hızlı, sürekli artan ölçüde hızlı birikimi değildir... Gerçekte kapitalist birikimin kendisi... göreceli olarak işsiz bırakılmış bir emekçi nüfus üretir. Yani, sermayenin kendi genişlemesinin ortalama gereksinimleri için yeterli olandan daha büyük boyutta bir nüfus ve dolayısıyla bir artık-nüfus üretir.

“(...)

“... Dolayısıyla emekçi nüfus, kendi ürettiği sermaye birikimiyle birlikte, kendisini göreceli olarak gereksiz kılan araçları da üretir, göreceli bir artık-nüfusa dönüşür. Ve o bunu her zaman artan ölçüde yapar. Bu, kapitalist üretim biçimine özgü bir nüfus yasasıdır. Ger-

çekte her özgül tarihsel üretim biçiminin, yalnızca kendi sınırları içinde, tarihsel olarak geçerli olan özgül nüfus yasaları vardır. Soyut bir nüfus yasası ancak bitkiler ve hayvanlar için, o da ancak insanlar onlara karışmadıkları ölçüde, vardır.

“Ama eğer emekçi artık-nüfus, birikimin ya da, kapitalist bir temelde zenginliğin gelişmesinin zorunlu bir sonucuysa, bu artık-nüfus, aynı zamanda kapitalist birikimin kaldırıcı, kapitalist üretim biçiminin bir varoluş koşulu olur. Sanki sermaye kendi cebinden onu beslemişcesine, oldukça mutlak olarak sermayeye ait olan, atılabilir bir endüstri yedek ordusu oluşturur. Efektif nüfus artışının sınırlarından bağımsız olarak, sermayenin kendi genişlemesinin değişen gereksinimleri için her zaman sömürülmeye hazır bir yığın insan malzemesi yaratır.” (K.Marks, *agy*, c.1, s.631-632)

Burada Marks, şunları vurguluyor: Sermayenin kendi genişlemesi, bu genişlemeye göreceli olarak işsiz bırakılmış bir artık-nüfus üretir. Dolayısıyla emekçi nüfusun bir bölümü artık-nüfusa dönüşür. Bu kapitalist üretim biçiminin nüfus yasasıdır. Nüfus artışından bağımsız olan bu artık-nüfus, kapitalist gelişmenin zorunlu sonucu ve varoluş koşuludur. Endüstri yedek ordusu adeta sermayeye aittir. Onun emelinin altında her zaman sömürülmeye hazır insan malzemesi oluşturur.

Buradan öğreniyoruz ki, işsizler, kapitalizmin *kendisinin örgütlediği* bir endüstri yedek ordusudur. Peki bu örgütlenmenin ücretli emekle bir ilişkisi var mıdır? Birbiriyle bağlı iki açıdan da vardır. İşgücü arzı ve talebi de, ücret düzeyi de endüstri yedek ordusunun varlığıyla kopmazcasına bağlıdır:

“İşçi sınıfının çalışan kesiminin aşırı çalışması, yedeklerin saflarını kabartır. Öte yandan, yedeklerin kendi rekabetiyle çalışan kesime yaptığı basınç ne kadar büyükse, bu, çalışanları aşırı çalışmaya ve sermayenin dikte ettiklerine boyun eğmeye o kadar çok zorlar. İşçi sınıfının bir kesiminin aşırı çalışmasıyla öteki kesiminin zorunlu işsiz-güçsüzlüğe mahkum edilmesi ve bunun tersi, hem bireysel kapitalistleri zenginleştirmenin aracı olur, hem de aynı zamanda, endüstri yedek ordusunun, toplumsal birikimin ilerlemesine denk düşen bir ölçekte üretilmesini hızlandırır.

“Endüstri yedek ordusu, durgunluk ve ortalama refah dönemlerinde aktif emek ordusunun üzerine çöker, fazla üretim ve ani patlama dönemlerinde ise iddialı değildir. Böylece, görece artık-nüfus, emek arz ve talebi yasasının, etrafında döndüğü eksenidir. Yasanın işlediği alanı, sömürü faaliyetine ve sermayenin egemenliğine tamamen uygun bir çerçeveye sınırlar.” (K.Marks, *agy*, s.636, 639)

Görüldüğü gibi, endüstri yedek ordusu emek arz ve talebi yasasının eksenidir. Bu yasanın insafsız işleyişine karşı kapitalizm altında tek önlemi Marks şöyle belirtmiş:

“... Emekçiler ... kapitalist üretimin bu doğal yasasının kendi sınıflarına olan yıkıcı etkilerini zayıflatmak için, sendikalar vb. aracılığıyla, çalışanlarla işsizler arasında düzenli işbirliği örgütlemeye kalkıştıkları anda, sermaye ve onun dalkavuşu olan siyasal ekonomi, 'ebedi' ve 'kutsal' arz ve talep yasası çığneniyor diye bağırmaya başlar. Çalışanlarla işsizlerin her beraberliği bu yasanın 'ahenkli'

işleyişini bozar.” (K.Marks, *agy*, s.640)

Burada Marks'ın değindiği bu çok önemli konu üzerinde durmayacağız. Ama bu canalıcı konu ele ve dikkate alınmalı, sendikalar işsizleri de kapsmalıdır.

Ote yandan ücret düzeyi de endüstri yedek ordusunun varlığıyla kopmazcasına bağlıdır:

“... Ücretlerin genel hareketleri, tamamen, endüstri yedek ordusunun genişlemesi ve daralmasıyla düzenlenir...” (K.Marks, *agy*, s.637)

Buraya dek anlatılanlardan yeterince çıkıyor ki, endüstri yedek ordusu ücretli emek örgütlenmesiyle yalnızca ilişkili değil, onun parçasıdır. Zaten emeğin sermayeye bağımlılığı için ille de bir işe girmiş çalışıyor olması hiç gerekmez. “Gerçekte, emekçi daha kendini sermayeye satmadan sermayeye aittir.” (K.Marks, *agy*, s.637)

Endüstri yedek ordusu ücretli emek örgütlenmesinin parçası olduğu içindir ki Marks da işsizleri işçi sınıfının içinde ele almaktadır:

“... İşçi sınıfının bir kesiminin aşırı çalışmasıyla öteki kesiminin zorunlu işsiz güçsüzlüğe mahkum edilmesi. ...” (K.Marks, *agy*, s.636) (abç)

İşsizler işçi sınıfının öteki kesimi olarak geçiyor. Yine bir başka örnek:

“... İşçi sınıfı aktif ve yedek iki orduya bölünmüştür...” (K.Marks, *agy*, s.637)

İşçiler ve işsizler aynı sınıfın iki ordusu olarak geçiyor. Bir başka örnek:

“... İşçi sınıfı, yani toplam işgücü...” (K.Marks, *agy*, s.638)

İşgücü, yalnızca bir işte çalışanın sahip olduğu bir meta değildir. Alıcısı olsa da olmasa da, pazarda satılık olarak bulunabilir. Marks işgücünü satılığa çıkarmış herkesi, alıcı bulup çalışsa da, çalışmasa da işçi sınıfı içinde addediyor.

Peki, işsizlerin hepsi mi işçi sınıfı içindedir?

Göreceli artık-nüfus ya da endüstri yedek ordusunun üç kategorisi ve bir de en dibe çökmüş kesimi vardır.

Birincisi, yüzen işsizlerdir. İşçiler sürekli işten çıkarılır, işe alınır. Bu arada, sermaye yeni genç işçiler arar, işçilerin kısmisi kendi bildiği işkolunda iş bulamaz, kimisi tükenmiştir artık çalışamaz, vb. İşe alınanların sayısı mutlak olarak artar ama oranı üretim artışına göre giderek azalır. Yani sürekli akıntı vardır ve bir kesim işçi, iş arayışıyla bir süre bu akıntıda yüzdükten sonra, dere kenarına fırlatılır.

İkincisi, gizli işsizlerdir. Özellikle tarımda kapitalizmin gelişmesiyle, şehre göç etme noktasına gelmiş koca bir yığın tarım alanında gizli işsiz olarak yer alır. Bunların işsizliği, ancak göç kanalları açıldığında yığınsal göç etmeleriyle anlaşılır, açığa çıkar.

Üçüncüsü, sürekli iş değiştiren, düzenli bir işte çalışmayanların oluşturduğu işsizler kesimidir. Bunlar aslında aktif ordunun atıl üyeleridir. Atıl kaldıkları sırada atıl işsizleri oluştururlar.

En kötü koşullarda, sefalet içinde yaşayan kesime gelince. Bunların

çoğu serseriler, hırsızlar vb. “tehlikeli” kesimlerdir. Bu kesimi Marks üçe ayırmış. Biri çalışabilecek durumda olanlar. İkincisi endüstri yedek ordusunun adayları olan kimsesiz çocuklar. Üçüncüsü, yaş, sakatlık, uyumsuzluk vb. nedenlerle çalışamayacak durumda olanlar.

Sefalet içinde yaşayan bu kesim için Marks şöyle diyor:

“Sefalet aktif emek ordusunun hastanesi ve endüstri yedek ordusunun ölü ağırlığıdır. Onun üretimi endüstri yedek ordusunun üretimi içindedir, gerekliliği de öyle. Artık-nüfus yanısıra sefalet, kapitalist üretimin ve zenginliğin kapitalist üretimin ıvır zıvır masrafları arasına girer ama sermaye bunların çoğunluğunu kendi omuzlarından işçi sınıfının ve alt orta sınıfın omuzlarına nasıl atacağını bilir.” (K.Marks, *agy*, s.644)

Emeklilik, işsizlik vb. sigortaları tam da Marks'ın bu son söylediğine örnektir. Buna sonra geleceğiz. Önce, yukarıda sözü edilen işsizlerin hepsinin işçi sınıfı içinde olup olmadığı sorusuna değinelim.

Pazarda işgücünü satmak için alıcı arayanların hepsi hiç kuşkusuz işçi sınıfı içindedir. Bu konuda sorun yok. Emeklileri de dışarda tutalım. Marks'ın deyimiyle “tehlikeli”, yoz olan kesimin konumu ne?

Bizce Marks'ın anlattıklarından anlaşılabilir ki bunlar bile işçi sınıfı içindedir. Marks, sefaleti işçi aktif ordusunun hastanesi olarak koyuyor. Hastanede yatan işçi, işçi değil midir? Nitekim bunlar için kullanılan bir başka terim de “lumpen proletarya”dır. Bunlar işçi sınıfının tortusudur ama onun tortusudur. Ve kapitalizmin yasaları, bu tortuyu zorunlu kılıyor. Şöyle ki:

Kapitalizmin çalışan işçiyi istediği gibi sömürebilmesi, elinin altında gerektiğinde sömürecek yedekler tutabilmesi için endüstri yedek ordusu zorunlu oluyor. O zorunlu olunca, onun içinden bir kesimin de yozluğa, serseriliğe kayması, sınıf özelliklerini yitirmesi kaçınılmaz oluyor. Fabrikadan, işyerinden, köprü altına, meyhanelere uzanan ve kapitalist sömürü ilişkileriyle kopmazcasına bağlı olan tek ve aynı olan bir zorunluluk zinciri söz konusudur.

Marks'ın dediği gibi “bir kutupta zenginliğin birikmesi, ... aynı zamanda zıt kutupta, yani, kendi öz ürününü sermaye olarak üreten sınıf tarafında, sıkıntının, çile, kölelik, cehalet, zalimlik, kafaca geri kalmanın verdiği acının birikmesidir.” (K.Marks, *agy*, s.645)

Görüldüğü gibi her türlü çile ve sıkıntı işçi sınıfının kutbundadır. Yozluk, alkoliklik, sefalet, vb. bu sıkıntının en çıplak ve belirli bir kesim olarak yansıması oluyor. Bunları istemiyorsak, tepkimizi, bu kesimi işçi sınıfının kapsamından dışlayarak değil, insan ögütten kapitalizmi bu dünyadan dışlayarak göstermek gerekir.

Emekliler ve aileler

İşçi sınıfının kapsamı içinde son olarak emeklileri ve aileleri ele alalım.

Yukarıda Marks'ın yazdıklarını aktarıırken gördük ki, çalışabilecek yaşı geçen ve çalışamaz duruma gelen işçileri Marks, sefalet içinde yaşayan kesim içinde ele alıyor. Şimdi bakı-

yoruz birçok ülkede sosyal sigorta işleyiş emekliliği de kapsıyor. Böylece belli yaşa gelen işçiler çalışmadan da bir aylık alabiliyor ve yaşlılığında Marks'ın yazdığı ölçüde sefaletten kurtulabiliyor.

İşçi emeklileri işçi sınıfı içinde midir sorusu açısından bu yeni durum birşey değiştirmiyor. Çünkü önceki bölümde gördüğümüz gibi, sefalet içinde yaşasalar bile onlar işçi sınıfı içindedirler. Ancak konuyla ilişkin birkaç noktaya değinmekte yarar vardır.

İşçinin Sesi'nin 323. sayısında, Candan Selek yoldaşımızın yazdığı Çek-Al'da, sosyal devlet konusu dolayısıyla sosyal güvenlik işleyişini ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Burada biz emeklilerin durumuna kısaca değineceğiz.

Emekli her hafta, ay ya da üç ayda bir düzenli bir para almaktadır. Sefil olsa, sefil olduğu için, para alınca da, sanki toplumsal zenginliği karşılıksız yiyormuş gibi görüldüğü için kimilerince bir türlü işçi sınıfının kapsamına alınmıyor. Oysa emekli işçinin aldığı para, çoğu zaman kendi çalışırkenki ücretinin parçasından başka birşey değildir.

Yukarıda Marks, sermayenin, sefalet içinde olanların masraflarını işçinin, küçük burjuvanın sırtına yıkmayı bildiğini söylüyordu. Gerçekte de olan budur. Hatta artık masraflar yalnızca işçinin sırtına yıkılmaktadır.

Önceleri sefalet içinde yaşayanlara “yardım” örgütlenmişti. Bu yardım, vergiler vb. yoluyla Marks'ın dediği gibi, emekçilerin sırtına yıkılıyordu. İşçi sınıfı “yardım” değil hak istediğini güçlü eylemlerle duyurdu. Onun üzerine sosyal sigorta işleyiş doğdu. Ama kapitalizmde sermayeye yaramayan hiçbir şey uygulanamayacağı için, bu da, masrafı işçi sınıfına, kârın işverenlere ve onların devletine bölüşürülen bir işleyiş olarak kuruldu.

Tüm sigortalı işçiler çalışırken ücretlerinin belli bir parçasını prim olarak ödüyorlar. Sigorta fonunun oluşumuna bazı ülkelerde işverenler, bazı ülkelerde ise aynı zamanda devlet de katkı yapıyor.

Çoğu ülkede işverenin işçi adına ödediği prim zaten ücretten kesintidir. Devletin katkısı, ücretten yapılan vergi vb. başka kesintilerin küçük bir kısmının geri iadesi olarak düşünülebilir. Bunu yapabilen de yalnızca zengin bazı emperyalist devletler olabilmektedir. Dolayısıyla, sonunda baktığımız zaman görüyoruz ki çoğu zaman sigorta fonu işçinin kendi ücret parçalarından oluşmaktadır.

Tümüyle böyle olmasa bile, sigorta fonunun önemli bir ağırlığı yine işçi ücretlerinden oluşur. İşverenler ve devlet fonu işleterek, kendi yaptıkları katkıyı misliyle geri alırlar. Böylece yine katkı yapmış değil, gerçekte fona borç vermiş olurlar. Ne taraftan bakılsa, sigorta fonunda biriken para işçinin parasıdır. Hatta yapılan ve çok gizli tutulan bazı hesaplara göre, enflasyon dikkate alındığında, emeklilikte işçilerin aldıkları aylığın yıllar içinde kendi ödedikleri prim toplamından az olduğu söyleniyor. Yani sigorta fonu yalnızca zararsız, kârlı değil, çok kârlı bir alan olarak iş görüyor. Buna karşılık emekli işçiler de çalışırken biriktirdikleri ücreti, emekli olunca geri alarak koyu bir sefaletten kurtulmuş oluyorlar. Ama böyle olduğu için işçilikten çıkmıyorlar. Emekli işçiler işçi sınıfının parçasıdır.

Şimdi işçi ailelerine gelelim.

İşsizlere ilişkin olarak da gördüğümüz gibi, toplumsal üretim sisteminde tutulan yer, ya da ücretli-emek örgütlenmesi içinde olmak, ille de üretime fiilen katılmayı gerektiren dar kavramlar değildir. Kapitalizm koca bir ekonomik-toplumsal formasyondur. Onun işleyişini yalnızca işyerlerini değil toplumun en ücra köşelerini bile kapsıyor. İşçi aileleri de bu işleyişin ta göbeğinde, ücretli emek örgütlenmesinin içindedir.

Kapitalizm geliştikçe kadınıyla, çocuğuyla işçi aileleri çalışma yaşamına çekiliyor. Ailenin çalıştığı durumlarda zaten bir sorun yok. O zaman bu ailelerin işçi olduğu, kimsenin yadsıyamayacağı kadar açık bir olgu oluyor. Ama aile çalışmazken de, ücretli emek örgütlenmesi içindedir.

Nitekim Marks, Engels ve Lenin'den işçi ailelerinin işçi sınıfının kapsamında olduğuna ilişkin çok örnek verebilir. Örneğin Marks, Belçika'da 1860'da 930 bin aile olduğunu, bunlardan 450 bin ailenin (2 milyon 250 bin kişinin) işçi sınıfı ailesi olduğunu söylüyor. (K.Marks, *agy*, s.673) Lenin, *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi*'nde, yalnızca yaptığı her hesaba işçi ailelerini katmakla kalmıyor, Narodniklerin, fabrika işçisi sayısını toplam nüfusa oranlamalarını da eleştiriyor. (Lenin, *Toplu Yapılar*, İng.basım, c.3, s.499-500)

İşçi sınıftan söz edip de işçi ailelerini katmamak olanaksızdır. İşçi aileleri de sınıfın kapsamındadır.

İşçi sınıfının kapsamı - sonuç

Böylece, “işçi sınıfının kapsamı” başlıklı III. bölümün sonuna geldik. Burada yeniden özet yapmaya gerek duymuyoruz. “İşçi aktif ordusu” başlığı altında özet yapmıştık. Oradaki özete yalnızca işçi yedek ordusunu ve işçi ailelerini eklemek gerekiyor. Orada tasnif de yapmıştık. İşçi aileleri buna dikey olarak bölünür, ama işçi yedek ordusu, en alt sıraya girer.

Burada bu III. bölümün sonucu olarak birşey söylemek istiyoruz.

Marksizmin bunalımda olduğu iddia ediliyor. Bu iki kanaldan geliyor. Biri, “yeni sorunlar” kılıfı altında Sovyetler'in başını çektiği sözde komünist, solcu korodur. Ötekisi de, bunların bu sızlanışını fırsat bilerek Marksizme bir kez daha, bir de bu teraneye saldıranlardır. Bu ikinciyeye söz söylemeye bile gerek yok, ama birinciye bir çift söz gerekiyor.

Şu bölümde biz, Sovyet kitaplarında yıllardır doğru diye yazılan birçok değerlendirmenin tersini, ya da doğru olduğu halde yazılmayan birçok değerlendirmeyi, çoğuna hiç yorum katmadan Marks'tan aktardık. Yani bunlar, Marks'ın yüz yıl önce yazdığını bile yıllardır doğru aktarmamışlar. Şimdi kalkıp “yeni” sorunlar karşısında Marksizmin bunalımda olduğunu iddia ediyorlar! Ama “çıkacak” vb. diye de “iyimser” sözler ekliyorlar!

Bunlar kendileri bunalımdadırlar! Ve bunun kaynağı Marksizmi bilmemeleri, bilimsel bir yaklaşımla, emek vererek öğrenmemeleridir. Marksizmi bilmiyorlar ki onun bunalımını(!) bilsinler! Marksizm güneş gibi duruyor, emek verilirse, eski-yeni birçok sorunu aydınlatıyor. Bunalım karanlıkta kalanlarındır! Onlar kendi dertlerine yansınlar.

(Devam edecek)